

6. Терещенко О.О. Антикризисное финансовое управление на предприятии: монография / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.
7. Чернявський А.Д. Антикризисное управление предприятием / А.Д. Чернявський. – К.: МАУП, 2006. – 256 с.
8. Шапурова О.О. Политика антикризисного управления при угрозе банкротства / О.О. Шапурова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 147–153.

Антикризисные мероприятия предприятия в рыночной экономике

П.И. Юхименко, О.Н. Загурский, К.И. Вдовыка

В статье исследованы основные причины возникновения и последствия кризисных явлений. Проведен статистический анализ динамики ВВП и капитальных инвестиций, доли убыточных предприятий в экономике Украины за 2008-2010 годы. Обоснованы основные пути преодоления кризиса и методы антикризисного управления, к которым прибегают современные предприятия. Определена необходимость антикризисного управления предприятием в современных рыночных условиях. Предложены этапы процесса формирования антикризисного управления.

Ключевые слова: убыточное предприятие, капитальные инвестиции, ВВП, рыночная экономика, кризис, антикризисное управление.

Anticrisis measures enterprise in the market economy

P. Ukhymenko, O. Zagursky, K. Vdovyka

In the article main reasons of crisis phenomena and their results have been researched. There have been conducted statistic analysis of dynamics of GDP and capital investment and the share of unprofitable enterprises in Ukraine's economy in 2008-2010. There have been grounded main ways of overcoming crisis and methods of anticrisis management, to which modern enterprises turn to. The necessity of anticrisis enterprise management under modern market conditions has been defined. There have been proposed stages of the process of forming anticrisis management.

Key words: unprofitable enterprise, capital investments, GDP, market economy, crisis, anticrisis management.

УДК 339.9.001.76(477)

ЛОБУНЕЦЬ В.І., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Розглянуто проблеми зовнішньоекономічної політики України. Проведено аналіз та оцінено стан зовнішньоекономічної діяльності України. Визначено основні завдання для поліпшення ситуації у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Розроблено рекомендації щодо впровадження заходів зовнішньоекономічної політики, направлених на державне стимулювання експорту продукції.

Ключові слова: державне регулювання, зовнішньоекономічна політика, імпортозаміщення, стимулювання експорту.

Постановка проблеми. Нині нагально постала проблема виваженої зовнішньоекономічної політики, яка набуває дедалі більшої ваги і потребує відповідного конструктивного розроблення. Однією з головних концепцій розвитку загальнодержавної зовнішньоекономічної політики повинна стати розробка моделі внутрішнього державного регулювання з наданням окремим регіонам та галузям повноважень щодо повномасштабних утверджень на рівні сучасних світових стандартів ринкових відносин з іншими державами в межах наданих їм повноважень. Це забезпечить поступове виправлення допущених деформацій, розширить спектр міжнародного співробітництва, наповнить діючі ринкові структури конструктивним змістом міжнародного співіснування, тобто підхід до визначення напрямів зовнішньоекономічної політики повинен радикально змінити традиційну вертикальну схему державного управління на горизонтально-вертикальну, або навіть на горизонтальну з оптимальною господарською взаємодією регіонів та галузей в рамках єдиної загальнодержавної зовнішньоекономічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато відомих зарубіжних та вітчизняних учених-економістів присвячують свої праці вивченню проблеми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та його поліпшенню. Важливими серед них є наукові розробки Л.С. Головка, Л.І. Дідківської, Г.М. Дроздової, В.І. Губенка, С.М. Кваши, О.А. Кириченка, Т.Ф. Куценка, М.Й. Маліка, Л.О. Мармуля, І.Р. Михасюка, А.Є. Никифорова, В.Є. Новицького, Д.М. Стеценка, С.М. Чистова та інших дослідників. Проте, наявний досвід свідчить про цілу низку невирішених проблем.

Метою і завданням дослідження є вивчення напрямів удосконалення зовнішньоекономічної політики АПК України; визначення основних завдань для поліпшення ситуації у сфері зов-

нішньоекономічної діяльності; сформувати напрями зовнішньоекономічної політики АПК, направлені на державне стимулювання експорту та заміщення імпорту продукції.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалами досліджень слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, статті друківаних видань стосовно проблематики покращення ситуації у сфері зовнішньоекономічної діяльності через формування напрямів зовнішньоекономічної політики АПК. Для реалізації поставленої мети використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема аналізу та синтезу, системного підходу до вивчення явищ, метод експертних оцінок. Основні результати досліджень були висвітлені за допомогою статистично-економічного методу з використанням даних Державного комітету статистики України.

Результати досліджень та їх обговорення. Нині актуальним є розширення правового поля державної підтримки в напрямі розкриття експортного потенціалу окремих галузей та регіонів України, що значно збільшить географію та склад учасників зовнішньоекономічної діяльності. За рахунок цього повинна підвищитися конкурентоспроможність експортних виробництв, що, в свою чергу, призведе до збільшення нових робочих місць, поповнення прибуткової частини місцевих бюджетів.

Розробка нової, більш досконалої зовнішньоекономічної політики потребує визначення цілей і пріоритетів національного розвитку з урахуванням особливостей трансформаційного етапу вітчизняної економіки та наслідків глибокої соціально-економічної кризи. Зовнішньоекономічна політика має бути комплексною, органічно пов'язувати всі види зовнішньоекономічної діяльності – зовнішню торгівлю, валютну та інвестиційну політику, науково-технічні зв'язки тощо [1].

Українські суб'єкти господарювання знаходяться в активному пошуку шляхів адаптації до реалій кризової та посткризової економіки. Тому назріла нагальна потреба у стимулюванні експорту та вдосконаленні структури імпорту, орієнтуючись на стратегічні пріоритети розвитку вітчизняної економіки. Ключову роль у цьому має відігравати покращення структури експорту та імпортозаміщення розширенням виробництва імпортозамінної продукції на власній ресурсній базі.

Динаміка зовнішньоторговельних операцій за останні кілька років свідчить: Україна більше імпортує товарів і послуг з-за кордону, ніж продає їх іншим країнам, тому темпи зростання імпорту перевищили темпи зростання вітчизняного ВВП та промислового виробництва.

Реалізація політики стимулювання експорту та імпортозаміщення мала пом'якшити економічну кризу в Україні. Але цього не відбулося, тому що не було розроблено конкретних заходів уряду щодо її реалізації. В 2008 році Україна вступила до СОТ, внаслідок чого тільки за рік обсяг імпорту товарів збільшився на 41,1%, а імпорту послуг – на 33,5%.

У 2010 р. експорт товарів склав 51430,5 млн дол. США, імпорт – 60739,9 млн дол. Порівняно з 2009 р. експорт збільшився на 29,6%, імпорт – на 33,7%. Від'ємне сальдо становило 9309,4 млн дол. (у 2009 р. також від'ємне – 5737,4 млн дол.) [2].

За 8 місяців 2011р. експорт товарів становив 43977,2 млн дол. США, імпорт – 52082,3 млн дол. Порівняно з січнем-серпнем 2010 р. експорт зріс на 39,4%, імпорт – на 44,6%. Сальдо було від'ємним і становило 8105,1 млн дол. (у січні-серпні 2010 р. – -4467,1 млн дол.), а коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,84 (за січень-серпень 2010 р. – 0,88) [2].

Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами з 217 країн світу. Основними партнерами по експорту стали країни СНД, які займали 38,1% від загального обсягу експорту, Європи – 28,7% (у т.ч. до країн Європейського Союзу – 28%), Азії – 24,9%, Африки – 4,1, Америки – 4%. Найбільші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації – 29,2% від загального обсягу експорту, Туреччини – 5,9%, Італії – 5, Польщі – 4,3, Індії та Китаю – по 2,9%, Білорусі – 2,8%.

Основу товарної структури українського експорту склали чорні метали та вироби з них – 32,7% від загального обсягу експорту. Мінеральні продукти становили 14,9%, механічні та електричні машини – 9,6%, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,6, продукти рослинного походження – 6,6, жири та олії тваринного або рослинного походження – 5,2%.

Імпорт із країн СНД становив 45,9% від загального обсягу, Європи – 32,1% (у т.ч. з країн Європейського Союзу – 30,6%), Азії – 15,6, Америки – 4,9, Африки – 1,2, Австралії і Океанії – 0,2%.

У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації – 36,7%, Німеччини – 8, Китаю – 7,6, Білорусі – 4,7, Польщі – 3,9, США – 3,2, Італії – 2,3%.

Мінеральні продукти склали 37,2% обсягу імпорту товарів. На поставки механічних та електричних машин припадало 14,6%, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 9,8%, засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 7,2, полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них – 5,7, чорних металів та виробів з них – 4,8% від загальної вартості імпорту.

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки – з 31,9 до 35,3%, механічних машин – з 7,2 до 8,3%, засобів наземного транспорту, крім залізничного, – з 5,3 до 6,4%, електричних машин – з 5,6 до 6,3%.

За 8 місяців 2011 року зовнішньоторговельний обіг продукції агропромислового комплексу України склав 12,1 млрд дол. США, або 12,7% зовнішньоторговельного обігу України. Експорт продукції АПК за вказаний період становив 7,8 млрд дол. США, або 17,8% від загального експорту України; імпорт – 4,3 млрд дол. США, або 8,4% від загального імпорту України. Основними експортерами сільськогосподарської продукції були країни СНД (34%), Азії (30,4%) та ЄС (25,6%) [2].

Проведений аналіз зовнішньоторговельної діяльності свідчить про ряд структурних змін як в експортних товаропотоках, так і в імпортних. Найвагомішим досягненням експортної діяльності стало нарощування експортної динаміки сільськогосподарської продукції, частка якої зросла втричі за останні 5 років.

Разом з тим, де-факто відбулося зниження технологічного рівня експорту, оскільки зменшення частки технологічного експорту – продукції машинобудування на 1,5% та низько- і середньотехнологічної продукції металургії (на 9,7%) та хімічної промисловості (на 2,2%) заміщувалося сировинною аграрною продукцією.

У структурі імпорту відбулося зростання його сировинної та низькотехнологічної складових. Зростання вартості енергоресурсів на світовому ринку (зокрема, дворазове підвищення цін на природний газ) та переважання темпів зниження вартісних обсягів імпорту більшості товарних груп над динамікою падіння обсягів імпорту мінеральних продуктів зумовили суттєве зростання частки цієї товарної групи в загальній структурі імпорту, зокрема за 8 місяців 2011 р – на 3,4%. У структурі імпорту товарів обсяги поставок мінеральної продукції в 2,2 рази перевищили обсяги поставок продукції машинобудування, тоді як за підсумками відповідного періоду 2008 р. ці показники майже не відрізнялись.

Стан і розвиток зовнішньоекономічної діяльності залежить не тільки від об'єктивних факторів, обумовлених станом економіки, а й від рівня організації роботи в цій сфері. Координація такої діяльності повинна покладатися на органи місцевого самоврядування, керівників підприємств та організацій, що безпосередньо здійснюють зовнішньоекономічну діяльність з питань оновлення асортименту виробів для максимального задоволення вітчизняних споживачів, зменшення випуску товарів із давальницької сировини іноземних фірм, завантаження переробних потужностей вітчизняною сировиною та підприємницьких структур, які мають кошти для її закупівлі.

За останні роки результати діяльності підприємств та організацій підтверджують збереження тенденції активізації зовнішньоекономічної діяльності поряд зі зростаючим обсягом зовнішньоторговельних операцій.

Найгострішим питанням зовнішньоекономічної політики є розвиток експортного потенціалу, а саме: розвиток та ефективне використання експортного потенціалу через збільшення обсягів експорту наукоємної, високотехнологічної продукції з високим ступенем переробки, поліпшення його структури, активізація міжрегіонального співробітництва, розширення ринків збуту [3].

Основними завданнями розвитку експортної політики має бути збільшення обсягів та підвищення ефективності експорту через:

- надання експортерам всебічної державної підтримки на рівні регіонів та галузей, спрямованої на нарощування ними обсягів експорту;
- надання пропозицій центральним органам влади стосовно нарощування обсягів експорту;
- стимулювання діяльності інвесторів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій;
- сприяння технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції;
- закріплення на традиційних ринках збуту та освоєння нових;
- розробка довгострокових планів двостороннього економічного співробітництва;

- активізація міжрегіонального співробітництва;
- впровадження у практику найбільш ефективних форм співпраці із зарубіжними країнами;
- послідовне поліпшення товарної і географічної структури експорту та імпорту.

Найбільш ефективна підтримка експорту з боку держави повинна бути у сфері валютної і кредитної політики, політики страхування і надання гарантій, податкової і митної політики, політики підтримки вітчизняних виробників-експортерів. З цього витікає необхідність змін в зовнішньоекономічній політиці на перспективу:

1) створити економічні та матеріально-технічні передумови для вирішення перспективних завдань, пов'язаних не тільки з товарною, але і з географічною диверсифікацією експорту на основі відповідних змін у структурі та матеріально-технічній базі виробництва, подальшого забезпечення процесу регіональної диверсифікації зовнішньої торгівлі з одночасною інтенсифікацією зовнішньоекономічної регіональної політики щодо країн СНД, передусім Російської Федерації, освоєння нових районів Азіатсько-тихоокеанського регіону (Китай і нові індустріальні країни Азії, країни Близького Сходу, Південно-Східної Азії), Латинської Америки, Африки тощо;

2) враховуючи прискорення глобалізації світового розвитку на державному рівні, слід затвердити лібералізацію торгівлі, тотальну інформатизацію виробництва, соціалізацію економічного розвитку, посилення конкуренції і технологічної направленості експорту;

3) пріоритетним слід визнати вирішення проблеми питань безперешкодного і недискримінаційного доступу основних експортних товарів та послуг на зовнішні ринки, отримання фінансової підтримки і технічної допомоги для успішного проведення ринкових перетворень в економіці області (перш за все – динамічних структурних зрушень і формування конкурентоспроможної економіки) [4].

Основного завдання для докорінного поліпшення ситуації у сфері зовнішньоекономічної діяльності можна досягти за допомогою комплексу заходів зовнішньоекономічної політики, направлених на державне стимулювання експорту продукції, а також на збільшення його обсягу та підвищення ефективності.

До основних заходів удосконалення державного стимулювання експорту повинні належати:

- розвиток нових експортних галузей на основі науково-технічних монополій і пошук шляхів запобігання занепаду традиційних експортних галузей;
- створення підприємств переважно експортної орієнтації, підтримка підприємств малого та середнього бізнесу у здійсненні експортної діяльності;
- надання державної підтримки експортерам у вигляді гарантійних зобов'язань для кредитування експорту, фінансування та кредитування експортних поставок продукції із тривалим терміном виготовлення;
- створення системи страхування експортних кредитів від комерційних і політичних ризиків;
- боротьба зі встановленням безпідставних антидемпінгових мит, вжиття заходів щодо захисту інтересів товаровиробників;
- просування вітчизняних товарів і послуг на світові ринки технологій та інформації, машин і устаткування, транспортних комунікацій за активної підтримки регіональних органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- створення фонду підтримки експорту за рахунок надходжень до бюджету від митного обкладання зовнішньоторговельних операцій для надання експортерам технічного, консультаційного та інформаційного сприяння;
- забезпечення своєчасного повернення податку на додану вартість з експорту товарів, звільнення від сплати податку із прибутку на приріст експортної продукції;
- створення системи гарантійного та післягарантійного обслуговування техніки і обладнання, що продається за кордон;
- надання місцевим експортерам безкоштовних консультаційних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- створення програм залучення іноземних капіталів;
- рекламно-інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності;
- проведення семінарів, конференцій із проблем регіонального експорту;
- здійснення програм цілеспрямованого сприяння розвитку тих галузей народногосподарського комплексу, що мають найбільший експортний потенціал;

- захист сегментів внутрішнього ринку, пов'язаного з виробництвом складної побутової техніки, текстилю, одягу, продукції конверсійних підприємств шляхом введення квот, підвищення ввізного митного збору, а також використання засобів нетарифного регулювання на основі сертифікації експортної продукції та послуг;

- державне субсидування вітчизняних підприємств, які отримують патенти і ліцензії на виробництво сучасного обладнання і технологічних ліній на основі розробки Положення про порядок оформлення документів, необхідних для придбання обладнання за імпортом з використанням коштів державного бюджету;

- державна підтримка патентування вітчизняних промислових розробок за кордоном на основі подання на розгляд уряду держави Положення про порядок відбору вітчизняних розробок, які підлягають патентуванню за кордоном з використанням коштів державного бюджету;

- надання урядом гарантійних зобов'язань під кредитні ресурси, залучені уповноваженими банками для забезпечення обіговими коштами експортоорієнтованих підприємств та організацій;

- сприяння гарантуванню і страхуванню експортних кредитів для забезпечення захисту експортерів від комерційних та політичних ризиків [5].

Серед важливих напрямків підтримки експорту з боку держави повинно бути використання заходів тарифно-нетарифного регулювання. У разі удосконалення тарифно-нетарифного регулювання та посилення його стимулюючого впливу на товаровиробників у сфері міжнародної торгівлі необхідно:

- запровадити цілісну та економічно обґрунтовану систему тарифного регулювання імпорту для встановлення припустимої до міжнародних угод максимальної ставки (на рівні 30%) за деякими винятками;

- розробити графік поступового зниження ставок митного обкладання імпорту з доведенням їх протягом п'яти–семи років до рівнів, обумовлених домовленостями;

- урахувати в системі тарифного та нетарифного регулювання імпорту значення товарів, що ввозяться, для розвитку високотехнологічного виробництва.

Висновки. Удосконалення потребує також така важлива складова зовнішньоекономічної політики, як інвестиційна політика. Вона має бути направлена на істотне збільшення іноземних інвестицій, стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки та виробництв, які можуть стати основою міжнародної спеціалізації регіонів та галузей, забезпечення просування вітчизняної продукції на міжнародні ринки. Активно підвищити експортний потенціал неможливо без поліпшення інвестиційного клімату і залучення іноземних інвестицій у відповідні галузі економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Долішній М. Регіональні програми як інструмент активізації державної регіональної політики / М. Долішній // Інвестиція. – 2000. – № 1. – С. 56–61.
2. Державний комітет статистики України – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Лагодієнко В.В. Напрями управління інвестиційними та інноваційними процесами в АПК / В.В. Лагодієнко // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 46. – Херсон: Айлант, 2006. – С. 151–155.
4. Мармуть Л.О. Державне управління інноваційно-інвестиційними процесами трансформації в АПК регіону / Л.О. Мармуть, А.М. Собченко // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 46. – Херсон: Айлант, 2006. – С. 138–146.
5. Шевченко Н.О. Комплекс заходів розвитку зовнішньоекономічної регіональної політики АПК / Н.О. Шевченко // Державне управління: удосконалення та розвиток // Електронне наукове фахове видання Академії муніципального управління – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>

Направления усовершенствования внешнеэкономической политики Украины

В. Лобунец

Рассмотрены проблемы внешнеэкономической политики Украины. Проведен анализ и оценено состояние внешнеэкономической деятельности Украины. Определены основные задачи по улучшению ситуации в сфере внешнеэкономической деятельности. Разработаны рекомендации по внедрению мер внешнеэкономической политики, направленных на государственное стимулирование экспорта продукции.

Ключевые слова: государственное регулирование, внешнеэкономическая политика, импортозамещение, стимулирование экспорта.

Foreign policy directions for improving the Ukraine

V. Lobunets

The problems of foreign policy of Ukraine are considered. The analysis and assessed the status of foreign economic activity of Ukraine. The main tasks improve the situation in the sphere of foreign economic activity. The recommendations on the implementation of economic policy measures aimed at the state export promotion.

Key words: government regulation, foreign policy, import substitution, export promotion.